

International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st–5th Centuries A.D. Międzynarodowa konferencja naukowa w Aszód i Nyíregyháza.

W dniach od 24 do 27 sierpnia 1999 r. odbyła się na Węgrzech międzynarodowa konferencja naukowa „International Connections of the Barbarians of the Carpathian Basin in the 1st–5th Centuries A.D.”. Konferencja ta, zaplanowana jako kolejna część spotkania, jakie odbyło się po hasłem „Kontakt – Kooperation – Konflikt. Germanen und Sarmaten zwischen dem 1. und 4. Jahrh. n. Chr.” w lutym 1998 r. w Marburgu (Niemcy) toczyła się w dniach 24 i 25 sierpnia pod patronatem Petofi Múzeum w Aszód, a następnie od 26 do 27 sierpnia w salach Jóna András Múzeum w Nyíregyháza. W obradach uczestniczyło ponad 50-u specjalistów z Węgier, Polski, Niemiec, Danii, Francji, Rumunii, Bułgarii, Czech, Słowacji, Ukrainy, Rosji i Litwy. Jedyńm niedostatkim była przy tym absencja większości zaproszonych gości z Czech i Słowacji. Podczas czterech dni konferencji wygłoszono ogółem 34 referaty; obradom poszczególnych sesji przewodniczyli kolejno: dr Zsolt Visy (Budapeszt), dr Ulla Lund-Hansen (Kopenhaga), dr Mark Šcukin (Sankt-Petersburg), dr hab. Piotr Kaczanowski (Kraków), dr István Fodor (Budapeszt) oraz dr hab. Maria Lamiová-Schmiedlová (Koszyce).

Część merytoryczną obrad otworzył referat dr U. Lund-Hansen, w którym autorka przedstawiła najnowsze znaleziska późnorzymskich naczyń szklanych z obszaru Danii. Dr hab. M. Lamiová-Schmiedlová, omawiając znaleziska prowincjonalnorzymskich fibul emaliowanych z trójkątną nóżką z osady kultury puchowskiej w Hrabušicach, wskazała na możliwość ich lokalnej produkcji. Wydaje się jednak, że brak zarówno półwytworów jak też i odpowiednich urządzeń produkcyjnych na miejscu wyklucza możliwość lokowania tam warsztatu. Jak dotąd nie ma realnych podstaw dla przyjęcia założenia o produkcji analizowanych fibul poza granicami Imperium. Dr E. Krekovic (Bratysława) dokonał w swym wystąpieniu przeglądu typów i chronologii występowania fibul rzymskich na obszarze Słowacji. Zagadnieniem importów zajął się również prof. dr M. Michelbertas (Wilno) prezentując znaleziska fibul norycko-pannońskich na Litwie. Zapinki te reprezentowane są przynajmniej na 17 stanowiskach, przy czym wśród typów dominują egzemplarze typów A.68 oraz A.236.

Obrady sesji II otworzył referat prof. dr hab. M. Mączyńskiej (Łódź), dotyczący południowych elementów w skarbie z Łubianej na Pomorzu. Autorka doszła do wniosku, że pierwowzorów dla fibul typu A.137 i A. 166 należałoby szukać na południu Europy. Mgr A. Zacharov (Rostów nad Donem) zaprezentował w swym wystąpieniu znalezisko rzymskiego, emaliowanego okucia (najprawdopodobniej części uprzęży końskiej) z antycznego Tanais, datowanego na III w. n.e. Niezwykle kontrowersyjny referat przedstawił dr M. Šcukin. Podstawowym problemem dla autora była kwestia możliwości identyfikacji na podstawie materiałów archeologicznych ethnosu Bastarnów, a zwłaszcza najpóźniejszego odcinka dziejów tego ludu. Wnioskowanie oparte na dość

dowolnej interpretacji bazy źródłowej prowadziło kilkakrotnie do zaskakujących rezultatów, stojących w sprzeczności z ogólnie akceptowanymi ustaleniami innych badaczy. Jaskrawym tego przykładem może być kwestia lokowania późnych siedzib Bastarnów na obszarze nad górnym Sanem, czy też interpretacji etnicznej materiałów typu Griniv i Zvenihorod jako śladów osadnictwa Bastarnów. W dyskusji autor powołując się na pewną „skrótowość” swojego referatu i niemożność przedstawienia wszystkich argumentów odwoływał się do materiałów zebranych w jego pracy „*Na rubeże er. Opyt istoriko-archeologičeskoj rekonstrukcii poliitičeskich sobytij III v. do n.e. – I v. n.e. v Vostočnoj i Centralnoj Evrope*”.

Wystąpienie mgr K. Almássy (Nyíregyháza), dotyczące koegzystencji na obszarze nad górną Cisą najpóźniejszej fazy kultury lateńskiej z materiałami dackimi, określanej jako tzw. celto-dacki horyzont, otworzyło obrady III sesji. W kolejnym referacie prof. dr hab. T. Makiewicz (Poznań) podzielił się swoimi uwagami na temat ornamentowanych ołtazy i palenisk jako przejawu interkulturowych powiązań między Europą południową, środkową i północną. Dr H. Dobrzańska (Kraków) omówiła problematykę zabytków proveniencji sarmackiej w Polsce, przedstawiając m.in. nową interpretację niektórych publikowanych już wcześniej znalezisk (na przykład ceramiki z grobu książęcego w Sandomierzu-Krakówce) oraz wskazując na rysujące się perspektywy badawcze.

Referaty wygłoszone podczas sesji IV i V koncentrowały się głównie na problematyce struktury społecznej i wojskowej plemion sarmackich. Aspekt militarny tego zagadnienia podjęły w niezwykle interesującym wystąpieniu dr E. Istvánovits (Nyíregyháza) i dr V. Kulcsár (Aszód). Znakomitym uzupełnieniem ich referatu było studium dr A. Vaday (Budapeszt), rozszerzające analizowany zespół problemów o zagadnienia polityczno-wojskowych kontaktów Sarmatów z Imperium Rzymskim. Prof. dr hab. C. von Carnap-Bornheim (Schleswig), obierając za podstawę rozważań militaria i części wyposażenia pochodzące z grobu wojownika z Geszteréd, naświetlił kwestię kontaktów i wzajemnych oddziaływań sarmacko-germańskich w młodszym okresie rzymskim. Zdaniem referenta przedstawiciele najwyższej warstwy społecznej u obydwu nacji czerpali z tego samego wzorca w rzymskich prowincjach, co prowadziło do pewnej unifikacji kulturowej barbarzyńskich elit. Dr A. Simonenko (Kijów) podzielił się swoimi ustaleniami na temat struktury plemiennej Sarmatów w Kotlinie Karpackiej. Materiały, z liczącego ponad 600 grobów i datowanego na koniec II w. – początek IV w. n.e. cmentarzyska sarmackiego w Madaras-Halmok, przedstawili dr G. Vörös (Szeged) i dr M. Kőhegyi (Baja). Dr I. Fodor (Budapeszt) zajął się problematyką obrządku pogrzebowego Sarmatów w odniesieniu do Niziny Węgierskiej.

Obrady sesji VI otworzyło interesujące wystąpienie dr I. Chrapunova (Simferopol), dotyczące kontaktów i powiązań ludności Krymu ze społecznościami zamieszkującymi Kotlinę Karpacką w późnym okresie rzymskim. Mgr J. Rodzińska-Nowak (Kraków) na podstawie materiałów z osady w Jakuszowicach (stan. 2), omówiła kwestię powiązań kultury przeworskiej z Europą południową w okresie rzymskim. Za szczególnie interesują-

cą należy uznać zarysowującą się rolę związanej z gockim kręgiem kulturowym grupy masłomeckiej jako pośrednika w dystrybucji na obszar kultury przeworskiej wielu kategorii importów południowej i południowo-wschodniej proveniencji. Dr hab. R. Madyda-Legutko (Kraków) i mgr U. Margos (Kraków) przedstawiły uwagi na temat sieci żywionych kontaktów łączących przez cały okres rzymski i w czasach dominacji huńskiej wschodnią część Karpat polskich (dorzecze górnego Sanu) z Kotliną Karpacką.

Rozpoczynając kolejną część obrad dr M. Nagy (Budapeszt) przedstawił na przykładzie obiektów grobowych z rowkami dookolnymi zagadnienie kontynuacji celtyckich zwyczajów pogrzebowych i być może pewnej formy koegzystencji pozostałości ludności celtyckiej z plemionami sarmackimi w Kotlinie Karpackiej. Problem etniczny poruszył również w swym wystąpieniu dr G. Niculescu (Bukareszt). Podstawowym pytaniem badawczym postawionym w tym przede wszystkim metodologicznym referacie była kwestia, do jakiego stopnia możliwe jest definiowanie substratu etnicznego poprzez kultury archeologiczne.

Na początku VIII sesji obrad wygłoszone zostały dwa bardzo dyskusyjne referaty. Dr B. Magomedov (Kijów), omawiając materiały kultury czerniachowskiej i Sîntana-de-Mureș z Ukrainy i Kotliny Karpackiej, przedstawił daleko idące interpretacje przemian etnicznych i kulturowych, silnie akcentując m.in. obecność, jego zdaniem, elementów prasłowiańskich. Podobną wizję etniczną przedstawił mgr M. Levada (Kijów) w referacie dotyczącym ufortyfikowanych osiedli kultury czerniachowskiej, negując dotychczasowe przypisywanie ich tej jednostce kulturowej. Mgr M. Biborski (Kraków) i dr hab. Piotr Kaczanowski (Kraków) zaprezentowali wyczerpujące studium nad ewolucją form i zróżnicowaniem uzbrojenia w późnym okresie rzymskim i wczesnym okresie wędrówek ludów na obszarze Barbaricum.

Ostatni dzień obrad, obejmujący sesje IX–XII, otworzyło wystąpienie prof. dr hab. A. Kokowskiego (Lublin). Autor przedstawił w nim szczegółową analizę problemu pochodzenia niektórych wzorów zawieszek-amuletów w kręgu kultur gockich wykazując, że przeważający dotychczas pogląd o pochodzeniu tego typu zabytków z kręgu sarmackiego nie całkiem odpowiada rzeczywistości. Mgr Piotr Łuczkiwicz (Lublin) omówił najwcześniejsze znaleziska broni typu germańskiego na południe od Karpat, odnosząc je do lokalnych wzorców i typów uzbrojenia. Na podstawie szczegółowych studiów porównawczych germańska proveniencja większości z omawianych zabytków musi zostać poddana w wątpliwość.

W grupie referatów koncentrujących się na problematyce Europy wschodniej i strefy nadcarnomorskiej wysłuchano pięciu referatów. Mgr S. Bezuglov (Rostów nad Donem) prezentował niezwykle ciekawe materiały z antycznego Tanais, datowane na wczesną fazę okresu wędrówek ludów. Dr A. Ajbabin (Simferopol) zajął się zagadnieniem kultury Alanów na Krymie w V w. n.e. Godnym uwagi uzupełnieniem tego referatu było wystąpienie mgr O. Bobrovskiej (Kijów), dotyczące kontaktów między Alanami i kręgiem kultur gockich we wschodniej Europie w końcowej fazie okresu rzymskiego i w począt-

kach okresu wędrówek ludów. Na szczególną uwagę zasługuje tutaj teza o stopniowym przenikaniu wpływów kultury czerniachowskiej i swoistej „czerniachowizacji” kultury ludów stepowych. Dr O. Šarov (Sankt-Petersburg) omówił występowanie we wschodniej i środkowej Europie sprzężek zdobionych w stylu polichronicznym. Szczegółowe studium na temat fibul z półokrągłą płytą na główce i rombowałą nóżką, powielające jednak w dużej mierze ustalenia A. Kokowskiego, zaprezentował mgr I. Gavrituchin (Moskwa).

Dr Ch. Pilet (Caen) podzielił się ustaleniami na temat obecności w późnym okresie rzymskim zabytków germańskich na obszarze dzisiejszej Normandii. Dr A. Haralambieva (Warna) streściła swoje studia nad najpóźniejszą fazą materiałów przypisywanych Gepidom na południe od dolnego Dunaju. Na zakończenie obrad mgr D. Quast (Tübingen) przedstawił doskonałe studium źródłoznawcze na temat kontaktów między Bizancjum i Gepidami, w którym zawarty został wyczerpujący przegląd importów i zaopieczzeń pochodzących z obydwu ośrodków kulturowych.

Uczestnicy kongresu mieli również możliwość wzięcia udziału w wycieczce po puszcze i zwiedzenia Parku Narodowego Hortobágy, gdzie znajdują się m.in. liczne rezerwy dzikiego ptactwa, oraz obejrzenia przynajmniej części imponujących zbiorów archeologicznych Jónsa András Múzeum w Nyíregyháza.

Kongres umożliwił uczestnikom zapoznanie się ze stanem badań nad szeroko rozumianym (w aspekcie geograficznym i chronologicznym) pograniczem kulturowym germańsko-sarmackim, pozwolił również na zaznajomienie się z wieloma najnowszymi, często nieopublikowanymi jeszcze wynikami badań licznych archeologów i ośrodków naukowych. Zaprezentowane materiały i analizy, niejednokrotnie konfrontowane w toku licznych dyskusji, zarówno plenarnych jak i nieformalnych, z przemyśleniami innych badaczy wniosły wiele nowego do rekonstrukcji procesów kulturowych zachodzących na omawianym obszarze. Dorobek kongresu, który miejmy nadzieję zostanie jak najszybciej przedstawiony szerokiemu gronu naukowców w formie publikacji, stanowić może doskonałą bazę dla dalszych badań nad złożonymi procesami etnokułturowymi oraz kontaktami różnych kręgów i prowincji kulturowych na południe od Karpat od końca okresu lateńskiego aż po wczesną fazę okresu wędrówek ludów.

*Piotr Łuczkiwicz
Katedra Archeologii UMCS
w Lublinie*